

**האם נטיעת
היערות היא
כסת"ח להצדיק
קיומה של קק"ל**
הלית ינאי-לויזון,
"סביבה", עמ' 14

מי צריך עוד יער?

בלי פיקוח, בלי חוק ובלי אפשרות להתנגד, הרסו יערות קק"ל סביבות שלמות בשטח ישראל. לגבי נזקי העבר אין מחלוקת - אפילו קק"ל מודה באשמה, אך מנגד אנשיה טוענים שכיום יש מדיניות חדשה טובה לכולם, אפילו לבדואים / הלית ינאי-לויזון

בתמונה קטנה:
רוטשילד,
23 מדענים
מוד אגים

ריח אורנים, פטריות שצצות אחרי הגשם, ציוץ ציפורים, מה כבר יכול להיות רע ביער? "תלוי כמה יער, איזה יער ואיפה הוא", מסביר אלון רוטשילד, רכז תחום המגוון הביולוגי בחברה להגנת הטבע. רוטשילד סבור שפעולות הייעור הרבות שקרן קיימת לישראל (קק"ל) מבצעת - בעיקר בצפון הנגב ובדרום הר חברון - גורמות נזק יותר מתועלת. הוא גם ינסה לשכנע בכך את הקהל במושב מיוחד שיוקדש לייעור, בכנס של איגוד אדריכלי הנוף, שייערך השבוע בבאר שבע.

רוטשילד עצמו היה אולי מעדיף לבלות בשדות עם הציפורים, אבל עיקר עבודתו היא בעצם הניסיון לגייס לצדו, ולצד הציפורים והפרחים, את משרדי הממשלה. "בשביל כל מרפסת ססוגרים בארץ צריך אישור, אבל קק"ל הם מעל זה. הם מצאו פטנט - הם קוראים לנטיעות בנגב 'חקלאות', ואז זה לא צריך היתר בנייה. אבל אין לאקליפטוס הרי פרי, אז איך זה חקלאות? ואכן במארס 2014 פנינו בעניין זה ליועץ המשפטי לממשלה, והזכרנו שיש פסק דין של השופט חשין משנת 2000 שקובע שייעור אינו חקלאות. אנחנו עדיין ממתנים לתשובה. זה נושא מאוד מורכב ומאוד טעון פוליטית."

כשרוטשילד אומר "טעון פוליטית" הוא מתכוון לא רק לקרקעות הנרחבות שמנהלת קק"ל, לפעילותה עד כה ללא ביקורת, ולמיליארד השקלים שחויבה לאחרונה לשלם למדינה עבור 2015 כדי שלא תולאם, אלא גם להתיישבות הבדואים, שנחזור אליה בהמשך. רוטשילד אינו היחיד שמודאג. בקיץ שעבר חתמו 23 מדענים

● **אנשים אוהבים יערות, לצאת לעשות פיקניק.**
"מצוין, אבל למה צריך 30 אלף דונם של שטחי צל? לא מספיק 10 דונם פה ושם?"
● **אתה רומז שיש סיבה אחרת לאלפי הדונמים שניטעים?**
"כן. למנוע מהבדואים להתיישב על האדמות. ברור ששטח טבעי שעולה עליו יישוב בדואי לא חוקי

הפועלים בתחום, על מכתב שכותרתו "השלכות אקולוגיות של פעולות ייעור בצפון הנגב", והוסיפו: "בעידן של שינויי אקלים והתחממות גלובלית, ספק אם יש היגיון בנטיעה של עצים הזורים למרחב, והדורשים השקעה מסיבית של עבודות עפר והשקיה בשנים הראשונות לנטיעתם", וביקשו להכין תסקיר נרחב טרם תימשך פעילות הייעור.

● **מה רע ביעור?**
"השאלה הראשונה צריכה להיות הבעיה עם המצב הקיים. לשטח מדברי יש האיכויות שלו, ולמה בכלל להתערב ולהכניס טרקטורים, לרסס בקוטלי עשבים, לערום ערימות עפר? צפון הנגב הוא בית גידול לשיחים, לפרחים ולבעלי חיים, ונכון שבקיץ השטח הזה נראה צהוב אבל יש בעלי חיים וצמחים שגדלים רק שם. למשל אירוס שחום, למשל הלטה שנונית באר שבע. כמה בעלי חיים נקראים על שם העיר באר שבע? "אין מחלוקת רצינית על כך שהייעור מביא שינוי דרמטי של הטבע, השאלה היא אם הרווחנו מזה משהו - ואני סבור שלא."

**"בשביל כל מרפסת
ססוגרים בארץ צריך
אישור, אבל קק"ל הם
מעל זה. הם מצאו פטנט
- הם קוראים לנטיעות
בנגב 'חקלאות', ואז
לא צריך היתר בנייה.
אבל אין לאקליפטוס
הרי שום פרי, אז
איך זה חקלאות?"**

הוא לא טוב לטבע, וגם לא טוב למדינה מבחינה חוקית, אבל עדיף לעשות אכיפה הגיונית, ולא לשפוך את התינוק עם המים.

"זה כמו שייבשו בזמנו את החולה ואחר כך ראו איזה נזק זה גרם. הייעוד של קק"ל היה לרכוש קרקעות כדי להקים מדינה, וכינתיים כבר יש מדינה אז הם ממציאים לעצמם ייעוד להצדיק את קיומם", כועס רוטשילד.

● **מה היית רוצה לראות?**
"שירות ייעור כמו בארה"ב, רשות ממשלתית שעובדת לנהל את השטחים הפתוחים לטובת כולם, תחת שר ובצורה מסודרת ושקופה. שלא תהיה חברה פרטית שמנהלת שני מיליון דונם."

כבר לא מפריחים את השממה

בקק"ל, מקבלים חלק מהביקורת הזו, אבל טוענים שהיא מופנית ברובה לדברים שנעשו בעבר - וכי היום כבר לא נוטעים סתם כך דונמים של אורנים ואקליפטוסים. "נכון שפעם היו נוטעים יער לשם נטיעת יער", אומרת ענת גולד,

יער של קק"ל.
"לא מספיק 10
דונם פה ושם?"
(צילום: קק"ל)

בדואים. שינוי הרגלי פנאי (צילום: אריאל ירוזליחסקי)

פארק עירוני ראשון ברהט

העיר רהט, שבה כ-60 אלף תושבים, היא היישוב השני בגודלו בנגב (אחרי באר שבע), ואחר הצפופים ביותר, עם 2,990 נפשות לקמ"ר לעומת כ-1,700 נפש לקמ"ר בבאר שבע. אבל ברהט אין עד היום ולו פארק עירוני אחד.

"כמו כל הערים בדרום, גם רהט נחצית בנחל אכזב (נחל גרר) שעם השנים הפך לאתר פסולת. בכל היישובים הם הפכו לחצר האחורית של היישובים - ואחרי שתוכנן פארק נחל באר שבע קיבלנו פניות מכמה וכמה יישובים בדואים שהם רוצים לעשות אצלם משהו דומה", מספרת ענת גולד מקק"ל. "הפתרונות דומים אבל עם התאמה לאוכלוסייה, לכן פארק נחל גרר נעשה בשיתוף התושבים והם הגדירו מה הם רוצים".

● במה הצרכים שונים?
"למשל, מגרש כדורגל ישמש אותם יותר מאשר שביל הליכה כזה או אחר. וחויץ מזה, בני השבטים שחיים בעיר לא מתערבבים, ולמרות שהפארק אמור להיות א־שבטי, תוכננו להם סגים, מקום התכנסות שכל אחד מהם יהיה מאופיין אחרת, וכל אחד יוכל לשמש התכנסות לשבט אחר. שבילי ההליכה והאופניים מיועדים לכולם - אבל הסיגים לפי שבטים".

● פארק בסדר גודל כזה דורש הרבה כסף לתחזוקה. לעיריית רהט יש משאבים להחזיק אותו?

"הפרויקט הזה בכלל יצליח רק אם יהיה שינוי תפיסה וחינוך של התושבים, כי אנחנו רואים הרבה ונדליוס. אגב, זה נכון גם ליישובים היהודים בדרום". ●

● יש טענה שחוזרת ונשמעת שרבות מהפעולות שלכם בדרום נועדו למונע התיישבות בדואים. גולד: "אני מכירה את הנושא מכל צדדיו, גם מהצד המשפטי. קק"ל עושה הרבה פרויקטים במשותף עם הבדואים, ולא נגדם, למשל, קק"ל שותפה ב-25% בפרויקט תעסוקה בהיקף של 20 מיליון שקל בוואדי יתיר בח'זרה, שמטרתו לספק תעסוקה לנשים וגברים, יהודים וערבים. "מעבר לכך, גם הבדואים מתחילים לצרוך תרבות של פנאי ונופש, ויוצאים לטיולים. בעיר להב, למשל, רוב המטיילים הם בדואים. הם גם באים לעשות מסיק באישורנו, כי בעמקים נטועים זיתים, וזה משמש אותם גם למרעה. ועוד דבר - רבים מהעובדים שלנו הם בדואים".

● קק"ל מנהלת בדרום כ-600 אלף דונם יער, ואחראית גם לפארקים עירוניים שונים (ראו מסגרת).

● ומה באשר לטענות האקולוגיות המועלות כלפיכם?

"לפני שאנחנו מבצעים שינוי

המשך בעמ' 16 <<

"רעיית יתר של אבל האם במאה שלנו זו הדרך היחידה לשמור על שטחים? אפשר להכריז על שמורות טבע ולהציב פיקוח. אני אפילו לא בטוח שזה יותר יקר כלכלית - זה פשוט ההרגל"

כי עץ ששתול למטה מקבל יותר מים ומגיע לגובה רב יותר. היום נוטעים בוסתנים בעמקים. שינוי נוסף הוא בעניין הקהל. אם בעבר הרחוק לא דובר בכלל על קליטת קהל, בשנות ה-70 כבר התחילה מגמה של הכנסת קהל בצורה נקודתית לחינוכי פיקניק ומתקני כושר, והיום אנחנו רוצים למשוך לא רק לפיקניק אלא למטיילים".

מנהלת מרחב דרום בקק"ל. "בשנות ה-50 וה-60 הפרחת השממה הייתה מטרה בפני עצמה. המדינה הצעירה רצתה לכבוש שטחים ולשים עליהם יד ודריסת רגל, לא רק במובן הפוליטי, ולנטיעת יערות בדרום הייתה עוד מטרה ציונית - לספק עבודה לעולים שישבו פה. "אבל עם השנים היו הרבה שינויים בתפיסה. היום היער הוא לטובת האנשים ולטובת הסביבה. קק"ל לא מנהלת יער אלא מנהלת שטח, שכולל גם נטיעות - אבל בעיקר של מינים מקומיים. בניגוד לעבר, שהיו נוטעים בעיקר אורנים ואקליפטוסים שיכלו לייצר יער שיתבסס כמה שיותר מהר, היום להפך - נוטעים יער פתוח, עם נטיעות שנותנות לצומח הטבעי להתרבות במקום, ומקום לבעלי החיים".

גולד תציג השבוע בכנס אדריכלי הנוף את יער להב, כדוגמה לניהול שטח מהסוג החדש.

● איך זה מתבטא בנוף?
"למשל, יש היום מחשבה על הדגשת הטופוגרפיה הטבעית. פעם הכול היה יער מחטני צפוף, וכל הטופוגרפיה הייתה נראית שטוחה,

16 אלף דונם בשנה, בלי שום פיקוח ציבורי

בנייר עמדה שפרסם אלון רוטשילד ביחד עם פרופ' עמוס בוסקילה וד"ר גיא רותם מאוניברסיטת בן-גוריון, הם קובעים כי מישורי הלס ובתת הספר של צפון הנגב ודרום הר חברון הם שניים מבתי הגידול הנדירים והמאוימים בישראל, וכי פעולות הייעור כבר גרמו לשינוי רחב היקף בנוף האקולוגי שם ברמת הנוף, בפגיעה בבתי הגידול הטבעיים.

● **עד כמה הפגיעה רחבת היקף?**
רוטשילד: "קק"ל נגעה ב-16 אלף דונם במרחב בשנת 2010 לברדה, כלומר נטעה עצים בפועל או עשתה הכנה לנטיעות. זה חמור".
● **העצים לפחות תורמים המצנן לאוויר.**
"זה נכון עקרונית, אבל כשנוטעים יער בסביבה מדברית, שהיא בהירה, נוטעים כתם ירוק כהה, ומחקר של פרופ' דן יקיר מצא שזה פולט הרבה חום, ורק בעוד עשרות שנים זה יתאזן. באתר של קק"ל לא תמצאי את מסקנת המחקר הזה, שהיא עצמה מימנה".

**"כשנוטעים יער במדבר
נוטעים כתם ירוק כהה.
פרופ' דן יקיר מצא שזה
פולט הרבה חום, אבל באתר
קק"ל לא תמצאי את מסקנת
המחקר, שהיא עצמה מימנה"**

● **ומה בדבר הטענה שהקרקע במדבר נסחפת, וצריך לעצור את התהליך הזה?**
"זו טענה שלא הוכחה. אנחנו עובדים בתוך בסיס חיל האוויר בחצרים, שהוא היום שמורת הטבע הלא פורמלית הכי טובה שיש בישראל, למה בחצרים הכל משגשג? כי בחצרים אין רעייה, אין טרקטורים ואין ג'יפים. אם באמת רוצים לשמור על השטח, שקק"ל תגדר שטח ותציב פקחים ושלא ייכנסו עם עזים ועם טרקטורים".

● **"אגב, ישראל גם חתומה על אמנה לשמירת המגוון הביולוגי, שאומרת שצריך להגן על 10% מכל בית גידול בישראל. כיום מישורי הלס, רק 3% ממנו הוא בשמורות טבע - אז אפשר לעשות יותר שמורות טבע".**

ענת גולד, מנהלת מרחב דרום בקק"ל, רואה כמובן את הדברים אחרת לגמרי: "מדנית ישראל הפקידה בידנו שטחים, ואנחנו עושים את הטוב ביותר שאנחנו חושבים, עם מיטב המומחים. לכל דבר יש תוכנית".

● **אפשר להתנגד אליה?**
"כמו לכל תוכנית. אלה תוכניות שקופות".
נזכיר כי לאחרונה הוגדרה קק"ל כחברה לתועלת הציבור, מה שיאפשר לראשונה פיקוח על פעילותה. גם מבקר המדינה יוסף שפירא הודיע כי יבקר (תחת לא מעט מגבלות) את פעולות הקרן. ●

(צילום: קק"ל)

שמורת החולה. שם הנוק מהתרבות החלוצים כבר מוכר

המשך מעמ' 15 <<

ופולשים אחרים. הבדואים הם לא הפולשים היחידים במרחב".

● **אז מבחינה זו מדובר בהצלחה.**
"בהיבט הגיאוגרפי כן, אבל בהיבט הסביבתי היער הזה מאוד בעייתי, כי הוא הביא מינים מתפרצים - ציפורים ובעלי חיים - שלא היו שם קודם, כמו עורבנים, נקרים ותנים, והנוק שלהם גדול מאוד לסביבה המדברית מסביב. צריך לזכור שאלו אזורים מאוד מיוחדים: יש 230 מינים שונים של צמחים שונים לדונם בשמורת הר עמשא - זה יוצא דופן".

"הייעוד של קק"ל היה לרכוש קרקעות כדי להקים מדינה. כבר יש מדינה, אז הם ממציאים ייעוד כדי להצדיק את קיומם. צריך שירות ייעוד כמו בארה"ב, רשות ממשלתית שמנהלת את השטחים הפתוחים לטובת כולם"

● **הייערנות החדשה שלהם יותר ירידותית לסביבה. לפני כ-14 שנה הם התחילו לקרוא לזה נטיעות יער פארק והתחילו לנטוע בוואדיות, צמחים שיותר מתאימים לנוף הישראלי, עצי פרי, בוסתנים. זה שומר היטב על הקרקע, כי אחת הבעיות הכי קשות בנגב היא ארוויה כתוצאה מרעיית יתר - טונות של קרקע שנסחפת בשיטפונות".**

● **מה אפשר לעשות באזורים שכבר נטועים אורנים?**
"צריך להימנע מנטיעות

אנחנו עושים סקרים לראות מה יש בשטח - ארכיאולוגיה, צומח, בעלי חיים - ולפי זה פועלים. כיום צורת הניהול של הקרקע לא רק שלא מזיקה, אלא מועילה לה, שכן הסחף גורם לאיבוד הקרקעות שהיו יכולות להיות מעובדות. למדנו את זה עם השנים. כל הנטיעה היא נטיעה שמתבססת על הסדי שמים - לא משקים למעט בשנים הראשונות. וכיום, מבחינתנו עץ או 20 עצים לדונם זה טוב לא פחות מאלף עצים שהיו בעבר.

● **"הביקוש לצרכי פנאי ונופש הולך וגדל ומהווה אתגר חדש, ואנחנו מנסים לעמוד בזה. יש גידול אדיר במספר רוכבי האופניים, ואנחנו רוצים להעביר קהל בשטחים מסוימים ולא להעביר קהל בשטחים אחרים, שאנחנו רוצים לשמר".**

"יותר ידידותי לסביבה"

דוד מנינגר, מייסד ומנכ"ל חברת גיאורטיבע, העוסקת בייעוץ סביבתי, מכיר אף הוא היטב את הנושא מכל צדדיו, ולפי דבריו האמת נמצאת איפה שהוא באמצע.

● **האם גם לפעילויות הייעור הנוכחיות יש מטרות פוליטיות - שבדואים לא יישבו במקום?**
"צריך להבחין בין היערות שניטעו בעבר, מ-1964 ואילך, לבין מה שקורה היום. אז לקחו את כל הגבעות המדהימות של אזור יתיר וכיסו אותן ביערות צפופים, והיער החריב את הצמחייה והחי באזור הזה. ליער שניטע אז היתה מטרה מסוימת שהוכיחה את עצמה - שמירת קרקעות המדינה - ואני מודה שעדיין לא נמצאה שיטה טובה יותר לעשות זאת".

● **שמירה מפני מי?**
"גם פלישת הבדואים וגם תשתיות